

Samenvatting 'Dissidenten & Vredessjoemelaars'.

Samenvatting Dissidenten & Vredessjoemelaars.

Dit boek gaat vooral over Tsjechische Dissidenten en Nederlandse Vredesactivisten tijdens de Koude Oorlog, en ook over wat daarna met hen gebeurde. In dit boek laat de auteur zien dat Nederlandse Vredesactivisten het niet zo nauw namen met de ideeën van de dissidenten, terwijl ze beweerden samen op te trekken. De titel van het boek luidt daarom niet 'Dissidenten en Vredesactivisten', maar 'Dissidenten en Vredessjoemelaars'. Wat de dissidenten betreft, focust hij zich op Tsjechische dissidenten. Het adjectief 'Tsjechische' heeft dan ook betrekking op mensenrechtenbeweging Charta '77, die in de ondertitel wordt genoemd. Die ondertitel luidt 'Memoires van een rechtse '68er over Charta '77'.

De auteur is een babyboomer. Waarom dan niet rechtse babyboomer in de ondertitel, in plaats van rechtse '68er? Is de term 'rechtse '68er' geen *contradictio in terminis*?

Een '68er wordt gezien als een babyboomer die eind jaren zestig, begin jaren zeventig politiek geëngageerd was. De '68ers zetten alles op z'n kop. Zij rekenden af met de in hun ogen verstikkende spruitjesgeur van de naoorlogse jaren. Het jaar 1968 wordt algemeen gezien als het jaar dat hét gebeurde. De studentenrevolte in Parijs was spraakmakend. Vandaar de naam '68er. Een '68er wordt daarom als vanzelfsprekend links gezien.

Er waren in die tijd ook rechtse babyboomers. Die wilden het oude behouden. Rechtse babyboomers en '68ers leefden in eigen, gescheiden werelden. De auteur van dit boek, een rechtsdenkende babyboomer, heeft zich voor de wereld van de linkse '68ers geïnteresseerd, en zich in die wereld bewogen, maar is er niet in opgegaan of meegegaan. Daarom vindt hij zichzelf een rechtse '68er. Er waren meer mensen van deze snit. Bijvoorbeeld de filosoof en publicist Roger Scruton. De historicus Tony Judt zouden we ook als een rechtse '68er kunnen bestempelen. Maar ook Mila Bednař. (Over hem later meer.) Rechtse '68ers kritiseren de denkwereld en het handelen van hun linkse tegenvoeters van binnenuit. We kunnen daarom wel degelijk spreken van linkse- en rechtse '68ers. Auteur Johann Grünbauer beschrijft zijn belevenissen en indrukken en ontmaskert daarbij ook een reeks linkse mythes. Niet op basis van enkel 'levenswijsheid' of ander soort ervaring die met de jaren is gekomen. Hij draagt ook bewijs aan.

Hij laat zien hoe de linkse '68ers elkaar en de wereld om hen heen voor de gek hielden en dat nog steeds doen. Het Leitmotif is de spanning tussen het (Westers-)linkse fictie uit die revolutionaire tijd, en het reëel bestaand socialisme waar de mensen achter het IJzeren Gordijn het mee moesten doen. Die spanning kwam tot een hoogtepunt tijdens contacten tussen Oost-Europese dissidenten en West-Europese vredesactivisten. De beschrijving van die contacten, en wat daarbij allemaal mis is gegaan en verzwegen, vormt het hoofdbestanddeel van dit boek. De auteur had het neerslaan van de Praagse Lente op 21 augustus 1968 'meegemaakt' in Engeland, waar hij met tal van Tsjechen aan een conferentie deelnam. Een jaar later bezocht hij de Tsjechische conferentiegangers die naar hun vaderland waren teruggekeerd. Zo werd hij geconfronteerd met

Samenvatting 'Dissidenten & Vredessjoemelaars'.

het 'gewone' leven achter het IJzeren Gordijn. Later kwam hij in contact met de mensen van Charta '77, en weer later werd hem – na confrontaties met de communistische geheime dienst – de toegang tot Tsjecho-Slowakije ontzegd. Het is dan 1981, juist op het moment dat de contacten tussen dissidenten en vredesactivisten een aanvang namen. Met lede ogen zag de auteur aan hoe bizar de media die contacten versloegen. Hoe interessante, en relevante briefwisselingen, zoals die tussen de Engelse professor Thompson van de European Nuclear Disarmament en de dissident Racek, door de Nederlandse media werden genegeerd. En ook hoe de Nederlandse vredesbeweging (Interkerkelijk Vredesberaad) de Nederlandse bevolking een rad voor ogen draaide waar het ging over de relatie met de Oost-Europese dissidenten. Een sprekend voorbeeld daarvan is hoe met de vertaling van documenten van Charta '77 werd gesjoemeld. Tijdens de grote vredesdemonstratie in 1981 in Amsterdam verklaarde IKV-voorman Mient Jan Faber dat Charta '77 achter de demonstratie zou staan. Een klinkklare leugen. Grünbauer was hier al jaren van op de hoogte, evenals van andere onjuistheden. Toen hij in 2005 zijn dossier van de Tsjecho-Slowaakse geheime dienst in handen kreeg, gaf dat hem de *drive* om dit boek te gaan schrijven. Hij dook in archieven en ontdekte nog meer verdraaiingen waarvan linkse '68ers zich bedienden. En toen was er het boek.

Het boek heeft 8 hoofdstukken. Hieronder korte samenvattingen van de hoofdstukken.

Hoofdstuk 1. Beschrijft de geschiedenis van Tsjecho-Slowakije van 1918 tot 1989. Aanvullend worden relevante ontwikkelingen in Nederland 'meegenomen'. Zo was de communistische putsch in 1948 in Praag er de oorzaak van dat de Nederlandse Communistische Partij (CPN) en de socialistische partij (PvdA) uit elkaar gingen. CPN bleef het Kremlin trouw, de PvdA koos een alternatieve koers. Een ander feit: In Nederland was er nauwelijks belangstelling voor de absurde ontwikkelingen die in communistisch Tsjecho-Slowakije plaatsvonden na de monsterprocessen die er eind 1952 plaatsvonden. Hoogstwaarschijnlijk omdat Nederland in februari 1953 werd getroffen door een ongekend grote watersnoodramp met alle gevolgen van dien.

Verder komt de linkse Duitse studentenactivist Rudy Dutschke aan de orde. Die poogde tijdens de Praagse Lente zijn radicale ideeën aan studenten van de Praagse Karelsuniversiteit te slijten, wat maar matig lukte. Terug in Berlijn, werd een week later een aanslag op hem gepleegd. De auteur nam in die tijd deel aan de conferentie 'Student Power', die in Amsterdam werd gehouden, waarbij de bekende Nederlandse schrijver en dichter Simon Vinkenoog en journalist en politicus Han Lammers organisatorische rollen vervulden. Op de laatste dag van de conferentie kwam het bericht door dat er een moordaanslag op Dutschke was gepleegd. Daar men ervan uitging dat hij het niet zou overleven, werd Dutschke alvast op eenzelfde ereschavot gehesen als Martin Luther King, die een maand daarvoor was vermoord. Op veel plekken in Amsterdam-centrum werd gedemonstreerd. Alle conferentiegangers werden geacht deel te nemen. De media versloegen alles uitgebreid.

Dutschke was echter niet vermoord. Wel ernstig gewond, en verpleegd in een Berlijns ziekenhuis. De Tsjechische studenten (die hem eerder in Praag hadden gekritiseerd) bezochten hem daar, maar zoals een van hen, Štěpán Benda, het kwalificeerde: Dutschke bleef verstrikt in

Samenvatting 'Dissidenten & Vredessjoemelaars'.

zijn eigen marxistische wereld. Weer later, kort voor zijn overlijden (in 1979), heeft hij in een interview met de publicist Jacques Rupnik verklaard, dat de Tsjechen die hem in het Berlijnse ziekenhuis bezochten, het toch bij het rechte eind hadden. In 1968 was niet Parijs belangrijk, maar Praag!

In Amsterdam waren er in '68 vanzelf meer protesten. De opkomst van Nieuw Links baarde zelfs Oud Links de nodige zorgen. Dreigde een Amsterdamse Lente?

Tenslotte is er het neerslaan van de Praagse Lente en de nasleep ervan: de tijd van de Normalisatie die duurde van 1968 – 1989. En hoe in 1977 de dissidentenbeweging Charta '77 haar beginselverklaring proclameerde.

Hoofdstuk 2 is een tussenhoofdstuk (net zoals de hoofdstukken 4 en 7), genaamd Tsjechovaria. Hier komen verschillende thema's aan de orde die wel hun plek verdienen in het geheel, maar die niet direct met elkaar samenhangen.

Zo wordt het verschil beschreven tussen de Tsjecho-Slowaakse vluchtelingen die in 1948 en in 1968 hun nieuwe vaderland vonden in Nederland. Degenen uit 1948 waren gevlucht voor de communisten, de vluchtelingen uit 1968 waren gedesillusioneerde communisten. Dit gaf soms spanningen tussen die twee groepen.

Dan zijn er de drie periodes van verzet in Tsjecho-Slowakije. Het eerste verzet was tegen de Oostenrijkse monarchie, het tweede was tegen de Nazi Duitsland, het derde tegen de communistische overheersing. Charta '77 behoorde in zekere zin ook tot het derde verzet, maar met dit verschil, dat Charta '77 de legitimiteit van de communistische heersers erkende. Ook komt de kwestie van Milan Kundera aan de orde. Hoe hij met zijn roman 'De Grap' vermoedelijk een werkelijke en autobiografische gebeurtenis heeft beschreven. Is hij het geweest die in 1950 de Westerse spion Miroslav Dvořáček aan de communisten heeft verraden?

Hans Krijt is een apart verhaal. Terwijl in 1948 vele Tsjecho-Slowaken hun land ontvluchtten, vluchtte hij van Nederland naar Tsjecho-Slowakije. Hij pleegde desertie, omdat hij niet als soldaat naar Indonesië uitgezonden wilde worden.

In Nederland vond tijdens de Koude Oorlog een culturomslag plaats. Naar mate de tijd verstreek, achtte men het communisme steeds minder bedreigend. Vandaar dat men in Nederland steeds meer moeite kreeg om Amerikaanse kernwapens op Nederlands grondgebied opgesteld te hebben. De vredesbewegingen dienden zich aan.

Ondanks die culturomslag waren er toch enkele mensen die oog hadden voor wat in Oost-Europa gebeurde. Een ervan was Hebe Kohlbrugge. Zij zat al in het verzet tijdens de Duitse overheersing. Dit kwam haar duur te staan. Zij kwam in het concentratiekamp Ravensbrück terecht. Na de bevrijding, pakte zij de draad weer op, en wendde zich naar het Oosten. Zij reisde namens de protestantse kerken regelmatig achter het IJzeren Gordijn, legde contacten, en bemoedigde mensen. Door haar opdrachtgevers werd zij niet altijd begrepen. Misschien wilde men haar ook niet steeds begrijpen. Wat de nodige spanningen veroorzaakte. Er waren ook andere initiatieven. De import van levensbeschouwelijke boeken naar de 'parallele polis' was een belangrijke.

Samenvatting ‘Dissidenten & Vredessjoemelaars’.

Hoofdstuk 3 Gaat over de studententijd van de auteur in Delft. Hij heeft naast zijn studie een aantal jaren undercover gewerkt voor de Delftse recherche. Zo werd hij vertrouwd met het linkse wereldje. Een spraakmakende gebeurtenis toen was de bezetting van het hoofdgebouw van de Delftse Technische Universiteit in 1972. Grünbauer bezocht het bezette gebouw, maar werd er door de bezetters uit gegooid, omdat hij zich niet loyaal had verklaard en daardoor ‘illegaal’ in het bezette gebouw aanwezig was. Veertig jaar later heeft hij de bezetters geïnterviewd, en gevraagd naar hun werkelijke motieven. Zij herhaalden wat zij veertig jaar eerder beweerden, namelijk dat zij opkwamen voor de belangen van de studenten. Niet tevreden hiermee ging de auteur op zoek, en stuitte op notulen van vergaderingen, waaruit blijkt dat de geïnterviewden in hun onware verhaal zijn blijven steken. De notulen bewijzen dat de bezetting was georkestreerd door een organisatie, die was gelieerd aan de Communistische Partij Nederland. De geïnterviewden waren de leiders. Verder blijkt uit de notulen, dat het niet ging om de belangen van de studenten, maar om de ‘democratische’ macht.

Hoofdstuk 4 Beschrijft hoe de auteur destijds Tsjechisch heeft geleerd met behulp van een Oost-Duitse methode. Zo werd hij tijdens het maken van vertaalopdrachten getraakteerd op communistische propaganda.

Voorts een tip over hoe informatie te krijgen over de geschriften van dissidenten.

‘Communistische’ boekhandels bleken het best gesorteerd.

Hoofdstuk 5 Hierin een beschrijving van de wijze hoe organisaties in Nederland informatie gaven over Charta ’77. Uit een briefwisseling van een vriend met het IKV, bleek dat deze organisatie het mensenrechtenstandpunt van Charta ’77 nauwelijks serieus nam. De Nederlandse Stichting Informatie over Charta ’77 bleek bovendien op de lijn van het IKV te zitten. Deze stichting verspreidde ook vervalste vertalingen (zie begin van deze summary). Archiefonderzoek heeft dit bevestigd. Er kwam meer boven water. Onthullend en onthutsend is, hoe het boegbeeld van het IKV, Mient Jan Faber, is omgegaan met de correspondentie tussen hem en Janusz Onyszkiewicz (woordvoerder van de Poolse onafhankelijke vakbond Solidarność). Onyszkiewicz schreef Faber -als secretaris van de Liaison commissie van de END-conventie die in Perugia (1984) zou worden gehouden- een kritische brief. Faber reageerde. Beide brieven werden gepubliceerd, ondermeer in het huisorgaan van het IKV, het Kernblad. Wat blijkt nu uit nader onderzoek? Onyszkiewicz had de brief van Faber nooit ontvangen. Daar nam hij ruim dertig jaar later pas kennis van. Onyszkiewicz stelde toen dat, had hij die brief toen ontvangen, hij er zeker weer een kritische reactie op had laten volgen. Nu dit niet is gebeurd, ontstond de schijn, dat Faber Onyszkiewicz had overtuigd.

Hoofdstuk 6 Hier wordt de relatie beschreven tussen Charta ’77 en de END en de END-conventies (die een maal per jaar op verschillende plaatsen in Europa werden gehouden). De basis van deze relatie was het END-Appel, dat op 28 april 1980 in Londen werd gelanceerd door de Bertrand Russell Peace Foundation. Vredesactivisten werden verzocht deze te ondertekenen. De belangrijkste auteur was de marxistische professor E.P. Thompson. Al snel ontspoon zich een

Samenvatting ‘Dissidenten & Vredessjoemelaars’.

correspondentie tussen hem en de Praagse dissident Racek. Deze werd gepubliceerd in de *New Statesman*. Thompson pleitte voor een ‘tweesporenbeleid’ (in gesprek gaan met dissidenten én de autoriteiten) en ‘ontspanning van onderaf’ (samen optrekken van vredesbewegingen en dissidenten). Dit waren, naast het onderdeel ‘geen nucleaire wapens van Polen tot Portugal’ de belangrijkste onderdelen van het END-Appel. Racek wees dit alles af. Wat hem betreft, was de NAVO de vredesbeweging *par excellence*. We zien hier hoe Racek voor het wereldtoneel de discussie met de vroeggeboren linkse ’68er Thompson is aangegaan. Niet voor ‘gidsland’ Nederland, dat het te druk had met zijn exportproduct ‘Hollanditis’ en het ‘Help de kernwapens de wereld uit, om te beginnen uit Nederland’. - Racek is dan ook een rechtse ’68er. Zijn werkelijke naam is Mila Bednař.

In Nederland heeft de IKV de ideeën over ‘tweesporenbeleid’ en ‘ontspanning van onderaf’ pas vanaf begin 1982 uitgedragen, en bracht ze als zelf ontwikkelde principes. Het IKV kon blijkbaar ongestraft plagiëren met ideeën van Europese collega’s. Vermeldenswaard is verder, dat (geen van voormannen van) het IKV het END-Appel heeft ondertekend, hoewel in latere publicaties anders wordt beweerd. Slechts twee bekende linkse ‘68ers hebben het END-Appel ondertekend, te weten Maarten van Traa en Bas de Gaay Fortman. Deze feiten zetten het verhaal als zou het IKV één front gevormd hebben met de dissidentenbeweging Charta ’77 – voor ontspanning van onderop – op z’n minst in een vreemd daglicht.

Dan is er de kwalijke rol die de Tsjech Jan Kavan gespeeld heeft in de contacten tussen het END en Charta ’77. Steeds heeft hij gepoogd vredesactivisten te doen geloven dat Charta ’77 op de END-lijn zat. Jan Kavan had veel invloed als eigenaar van Palach Press. Die verspreidde vertaalde samizdat-geschriften in het Westen. Zowel het IKV als de Stichting Informatie over Charta ’77 betrokken nagenoeg al hun informatie over Charta ’77 van hem. De Stichting Informatie over Charta ’77 ging pas eind 1988 twijfelen aan de integriteit van Palach Press.

Hoofdstuk 7 is weer een Tsjechovaria. Hierin de ervaringen na 1989. Hoe er contact ontstond met een van de laatste woordvoerders van Charta ’77, Miroslav Lehký. Die vertelde dat er een ‘Platform of European Memory en Conscience’ opgericht zou worden. Als voorzitter van de Nederlandse ‘Stichting Geschiedenis Totalitaire Regimes en hun Slachtoffers’ heeft de auteur het Platform in 2011 mede opgericht.

Verder wordt het verschil tussen Nelson Mandela en Václav Havel beschreven. Beiden waren voorvechters van een andere samenleving, zaten in de gevangenis, en werden later president. Mandela keurde geweld niet af, Havel wel. Merkwaardig is, dat Mandela in Nederland royaal wordt geëerd met straatnamen, namen van bruggen enzovoort, Havel niet. Slechts twee stoelen en een tafel -Havel’s Place- op de Lange Voorhout in Den Haag.

Tot slot een beschrijving van de verschillen en de slechte verhouding tussen Václav Havel en Václav Klaus. Beiden waren president van Tsjechië. Havel was protagonist van de ‘civil society’, Klaus van de vrije markt.

Hoofdstuk 8 Dit hoofdstuk beschrijft de oprichting van de Helsinki Citizens’ Assembly (HCA) in 1990. Deze organisatie zegt dé civil society te zijn. De oprichters -waarvan de Tsjechische de linkse chartisten waren, -linkse ’68ers dus, zoals Jaroslav Šabata, Jiří Dienstbier, Martin Palouš,

Samenvatting ‘Dissidenten & Vredessjoemelaars’.

maar vooral ook ‘chartist’ Jan Kavan- suggereren dat het HCA mede opgericht is door Charta ’77. Dat blijkt niet waar te zijn. Veel wordt opgehangen aan het feit dat Václav Havel een toespraak heeft gehouden tijdens de oprichtingsvergadering. Oud-Chartawoordvoerder Lehký bevestigt dat het HCA nooit op de agenda van Charta ’77 heeft gestaan. In de index van het driedelig standaardwerk over Charta ’77 komt het HCA ook niet voor. Een belangrijke voorman van het HCA is Mient-Jan Faber. Hij blijkt fondsen voor het HCA geworven te hebben, met de bewering dat Charta ’77 medeoprichter was. Het HCA en het IKV waren ook nauw verwant. IKV heeft er zijn trackrecord, nodig voor de onderbouwing van subsidieaanvragen bij het ministerie van Buitenlandse Zaken, mee kunnen oppoetsen. Dankzij de mythe dat het IKV en Charta ’77 een front vormden, en het IKV en het HCA heel nauw met elkaar hebben samengewerkt (het archief van het HCA zit bij het IKV), profiteert het IKV heden ten dage nog steeds van de morele erfenis van Charta ’77. Het IKV, nu omgedoopt tot PAX, ontvangt mede daardoor een jaarlijkse subsidie van het ministerie van Buitenlandse Zaken van ruim elf miljoen euro. Die subsidie is gegarandeerd tot en met 2021. Een andere partij die PAX met miljoenen financiert is de Nationale Postcode loterij. Die helpt daarmee om de subsidie van Buitenlandse Zaken veilig te stellen. PAX is een gevestigde en invloedrijke lobbyorganisatie geworden, die pretendeert een vooraanstaande vertegenwoordiger van de ‘civil society’ te zijn. PAX is echter beter aan te duiden als een ‘charigarch’, te vergelijken met een oligarch zoals we die aantreffen in bijvoorbeeld Rusland of Oekraïne. Niet dienstbaar aan anderen, maar vooral aan zichzelf.

Auteur: Johann Grünbauer

Februari 2017